

Рецензії

ЧИ ЗНАЄМО НАШУ КЛАСИЧНУ ЛІТЕРАТУРУ?

Олена Єременко. Літературний образ у силовому полі синкретизму. — К.: Євшан-зілля, 2008. — 320 с.

На відміну від інших наукових сфер, гуманітарні наукові праці не можуть, попри насиченість вишуканою термінологією та заглиблення в новітні дослідницькі практики, залишитися поза увагою широкого загалу. Відлуння літературознавчого й навкололітературознавчого дискурсу швидко стають надбаннями більш-менш небайдужої до слова спільноти. Упевнені, що книжка, яку рецензуємо, заслуговує на таку долю, адже в ній створена, без перебільшення, істотно відмінна від попередніх концепція української художньої прози.

У монографії О.Єременко “Літературний образ у силовому полі синкретизму” сформульовано несподіваний підхід до, здавалося б, добре відомого періоду розвитку літератури з висвітленням синкретичних процесів у ній. Творчість прозаїків цієї доби, класичної для українського мистецтва слова, традиційно перебували у фокусі праць істориків і теоретиків літератури, але в них переважно йшлося та йдеться про окремі творчі особистості, інтерпретацію текстів під певним кутом зору.

Авторка виходить з того, що література — явище синкретичне в усіх своїх виявах, на всіх рівнях. Українська проза другої половини XIX — початку XX ст. не є виїмковим явищем, оскільки предмет творчості будь-якої доби — багатовимірний, різноспрямований об’єкт — людина. Для адекватного тлумачення сутності особистості на рівні думки, волі, почуттів автора використовується еkleктичний спектр

інтенційних засобів як мистецького, так і позамистецького походження. Синкретизм розглядається в широкому культурно-історичному, інтелектуальному, естетичному контексті. Дослідниця виходить із слушної тези про те, що генеза синкретизму образності відбувалася в різних мистецтвах історично паралельно, тому й виникнення подібних явищ спостерігалось також у музиці та живопису XIX ст. Саме вкраплення загальномистецтвознавчого плану не лише урізноманітнює виклад, а й підсилює теоретичні позиції дослідниці. Водночас із вивченням паралелей літературної творчості та суміжних видів мистецтв дослідниця звертається до конкретних виявів синкретизму у світовій літературі, зокрема у французькій, російській, англійській прозі.

Структура монографії О.Єременко не обтяжена дрібним поділом, власне, вона спрямована на максимальне розкриття задуму. У вступній частині зроблено огляд форм і типів поетикального аналізу, простежено взаємопов’язаність поетики та образності. У першому розділі “Епістеміологія синкретизму художньої образності” виокремлено чинники виникнення синкретизму в тексті: метафоричний, емпатійний, емотивно-аксіологічний, еволюційний, інформативний, лексико-семантичний компоненти, запропоновано концептуальний підхід до інтерпретації силового поля української літератури другої половини XIX ст., в якому особливе місце посідає суб’єктивне начало автора, звідки виокремлюються мотивації обумовлення єдності тексту, поляризація

бінарності комунікативної структури текстуальних опозицій, універсалізація здатності митця до естетичного судження й естетичного моделювання через авторську інтенцію. Значну увагу приділено аналізу динаміки діалогічних стосунків, що полягають у взаємодії автора та адресата, автора й героя, героя та адресата, автора із самим собою та зв'язкам автора, героя, адресата з культурою. У ракурсі проблематики монографії важливим постає аналіз питання автора, оскільки він, безумовно, також суб'єкт багатоплановий. Цілковитим виправданий у праці й поглиблений аналіз процесів рецепції. Синкретична поетика ґрунтується на тому, що реалії буття стають придатними для моделювання, трансформуючись на рівні мислительних операцій автора. Безумовно, сприйняття реципієнта також трактується як синкретичний комплекс. Необхідністю декодувати ці аспекти викликана пропозиція авторки запровадити поняття синкретизму як поєднання і взаємодії різномірних елементів на всіх рівнях художнього тексту.

У другому розділі "Типологія синкретизму художньої образності" розвинута класифікація виявів синкретизму на різних рівнях тексту на прикладах конкретних творів українських прозаїків другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Хрестоматійні твори Марка Вовчка, І. Нечуя-Левицького та Панаса Мирного поряд із недостатньо дослідженою прозою О. Кониського та Б. Грінченка, маловідомими оповіданнями Ганни Барвінок, Є. Ярошинської, О. Плюща набувають нового прочитання крізь виміри синкретичного аналізу. У синкретичних явищах акумулюються процес і набутки літературно-художнього освоєння дійсності: художній текст, образність як структура і взаємодія всіх його рівнів, автор, наратор, реципієнт, жанр твору. Позитивної оцінки заслуговує розгляд системних позицій комплексу

жанрів, які, по суті, є поєднанням непоєднуваного, що, власне, і становить їх синкретичність. Слід наголосити на тому, що, розглядаючи синкретичність як одну з ознак художнього тексту, дослідниця не абсолютизує цей тип дослідження і вдається до застосування різних літературознавчих підходів.

У монографії О. Єременко отримали подальший розвиток уявлення про характер літератури як виду мистецтва, це вперше дозволило обґрунтувати можливість аналізу творчості (в індивідуальному доробку кожного письменника й епохи загалом) на рівні виявлення синкретизму художньої образності в різних його формах. Позитивно оцінюючи високий науковий рівень монографії, потрібно зауважити, що праця збагатилася би при залученні ширшого контексту зі слов'янських літератур.

Якщо сучасний рівень інтерпретації творів мистецтва слова, вочевидь побудований на багатовекторності концепцій та еkleктизмі позицій науковців, фактично, сам є синкретичним, то по-справжньому нові ракурси дослідження класичних періодів літературного процесу не можуть не викликати зацікавлення. У монографії О. В. Єременко запропоновано несподіваний підхід до аналізу синкретизму художньої образності як полікомпонентного явища, реалізовано дослідницький намір застосувати до художнього твору методологію синкретичного аналізу – визначення тих елементів художньої образності тексту та психології творчості, що обумовлюють реалізацію синкретизму як питому рису мистецтва слова. Саме в цьому, на наш погляд, полягає теоретична і практична цінність цієї праці. Вона, безперечно, повинна викликати інтерес у науковців, викладачів, студентів.

Леся Генералюк